

MODERNIZATSIYA TUSHUNCHASI VA UNING HARBIY SOHADAGI TALQINI

Quvandiqov Xasan Igamberdiyevich

SamDU mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: Islombekislombekov10@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada modernizatsiya tushunchasining nazariy va falsafiy mazmuni hamda uning harbiy sohadagi talqinlari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqotda modernizatsiyaning klassik va zamonaviy konsepsiyalari, harbiy tashkilotlar rivojlanishidagi institutsional, texnologik va ijtimoiy omillar o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rib chiqilgan. O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida amalga oshirilayotgan islohotlar misolida harbiy boshqaruvni takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, professional harbiy ta’limni rivojlantirish hamda milliy harbiy qadriyatlarni zamonaviy boshqaruv tamoyillari bilan uyg‘unlashtirish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: modernizatsiya, harbiy islohot, harbiy boshqaruv, milliy xavfsizlik, harbiy ta’lim, innovatsiya, raqamli transformatsiya, Qurolli Kuchlar, texnologik rivojlanish, O‘zbekiston.

Аннотация: В статье проводится комплексный философский и теоретический анализ понятия модернизации и особенностей его интерпретации в военной сфере. Рассматриваются классические и современные концепции модернизации, институциональные, технологические и социальные факторы развития военных организаций. На примере реформ Вооружённых Сил Республики Узбекистан анализируются процессы совершенствования военного управления, внедрения цифровых технологий, развития профессионального военного образования и гармонизации национальных военных традиций с современными принципами управления.

Ключевые слова: модернизация, военная реформа, военное управление, национальная безопасность, военное образование, инновации, цифровая трансформация, Вооружённые Силы, технологическое развитие, Узбекистан.

Abstract: This article provides a comprehensive philosophical and theoretical analysis of the concept of modernization and its interpretation in the military sphere.

The study examines classical and contemporary modernization theories while exploring the institutional, technological, and social dimensions of military development. Using the example of ongoing reforms in the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan, particular attention is given to improving military governance, introducing digital technologies, enhancing professional military education, and integrating national military traditions with contemporary management principles.

Keywords: *modernization, military reform, military governance, national security, military education, innovation, digital transformation, Armed Forces, technological development, Uzbekistan.*

Kirish

XXI asrda globallashuv, geosiyosiy raqobat, raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi davlatlarning mudofaa siyosati hamda harbiy boshqaruv tizimiga yangi talablarni qo'yimoqda. Ushbu jarayonlar harbiy tashkilotlarning faqat texnik imkoniyatlarini emas, balki ularning institutsional tuzilishi, boshqaruv madaniyati, strategik rejalashtirish, professional tayyorgarlik va inson kapitalini ham tubdan takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu jihatdan modernizatsiya bugungi kunda nafaqat iqtisodiy yoki siyosiy taraqqiyotning, balki milliy xavfsizlikni ta'minlashning ham muhim nazariy va amaliy omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda [1].

Modernizatsiya tushunchasi dastlab sanoatlashuv, iqtisodiy rivojlanish va jamiyatning an'anaviy tuzilmalaridan zamonaviy institutlarga o'tish jarayonlarini tavsiflash uchun qo'llanilgan bo'lsa-da, keyinchalik uning mazmuni sezilarli darajada kengaydi. Hozirgi ilmiy qarashlarda modernizatsiya davlat boshqaruvi, siyosiy institutlar, iqtisodiy tizimlar, ta'lim, madaniyat, fan va texnologiyalarni kompleks ravishda takomillashtirishni ifodalovchi ko'p qirrali jarayon sifatida talqin qilinadi [2]. Mazkur yondashuv harbiy tizimga ham to'liq taalluqli bo'lib, zamonaviy armiyani shakllantirish faqat yangi qurol-yarog' bilan ta'minlash emas, balki boshqaruvning innovatsion mexanizmlarini joriy etish, harbiy ta'limni rivojlantirish, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish va milliy harbiy qadriyatlarni zamonaviy talablarga uyg'unlashtirishni ham nazarda tutadi.

Bugungi kunda dunyoning yetakchi davlatlari harbiy modernizatsiyani milliy xavfsizlik strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilamoqda.

Raqamli boshqaruv, sun'iy intellekt, uchuvchisiz tizimlar, kiberxavfsizlik, kosmik texnologiyalar va tarmoqqa asoslangan operatsiyalar zamonaviy harbiy modernizatsiyaning asosiy yo'nalishlariga aylanmoqda. Bunday sharoitda harbiy islohotlarning muvaffaqiyati texnologik yangilanish bilan bir qatorda tashkiliy madaniyat, strategik boshqaruv va inson resurslarini rivojlantirish darajasiga ham bevosita bog'liq bo'lib qolmoqda [3].

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda Qurolli Kuchlarni isloh qilish, mudofaa boshqaruvini takomillashtirish, harbiy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi zamonaviy xavfsizlik tahdidlariga moslashuvchan, professional, yuqori intellektual salohiyatga ega va milliy manfaatlarni samarali himoya qila oladigan harbiy tizimni shakllantirishdan iborat. Shu bilan birga, mamlakatimizda harbiy modernizatsiya milliy harbiy an'analarni saqlab qolish va ularni zamonaviy boshqaruv tamoyillari bilan uyg'unlashtirish tamoyiliga asoslanmoqda [4].

Shu nuqtai nazardan, modernizatsiya va harbiy rivojlanish o'rtasidagi dialektik bog'liqlikni falsafiy jihatdan tahlil qilish alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi. Chunki harbiy tizimning samaradorligi faqat moddiy-texnik bazaning rivojlanganligi bilan emas, balki boshqaruv falsafasi, harbiy xizmatchilar dunyoqarashi, tashkiliy madaniyat va innovatsion fikrlash darajasi bilan ham belgilanadi. Mazkur omillar esa modernizatsiyaning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini chuqur anglashni talab qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Modernizatsiya nazariyasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab siyosatshunoslik, sotsiologiya, iqtisodiyot va falsafa fanlarining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biriga aylandi. Dastlab ushbu nazariya jamiyatlarning an'anaviy rivojlanish modelidan industrial va postindustrial rivojlanish bosqichlariga o'tishini izohlash vositasi sifatida shakllangan bo'lsa, keyinchalik uning mazmuni ancha kengaydi. Zamonaviy ilmiy qarashlarda modernizatsiya texnologik yangilanish bilan cheklanmay, balki institutsional islohotlar, boshqaruv tizimining transformatsiyasi, inson kapitalining rivojlanishi, innovatsion tafakkur va ijtimoiy munosabatlarning yangilanishini ham qamrab oluvchi murakkab ijtimoiy-falsafiy jarayon sifatida talqin qilinadi [1].

Modernizatsiya nazariyasining klassik vakillari jamiyat taraqqiyotini evolyutsion bosqichlar orqali tushuntirishga harakat qilganlar. Keyingi davr tadqiqotchilari esa modernizatsiyaning yagona universal modeli mavjud emasligini, har bir davlat o'zining tarixiy tajribasi, madaniy qadriyatlari va siyosiy institutlariga tayangan holda o'ziga xos rivojlanish yo'lini shakllantirishini asoslab berdilar. Ayniqsa, ko'p markazli modernizatsiya konsepsiyasi milliy an'analar va zamonaviy islohotlarning o'zaro uyg'unligini ilmiy jihatdan izohlash imkonini berdi. Harbiy sohada modernizatsiya masalasi alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllangan. Zamonaviy tadqiqotlarda harbiy modernizatsiya quyidagi tarkibiy qismlarning uzviy birligi sifatida qaraladi: qurol-yarog' va harbiy texnikani yangilash; boshqaruv tizimini raqamlashtirish; professional harbiy ta'limni rivojlantirish; kiberxavfsizlik va axborot texnologiyalarini joriy etish; strategik rejalashtirishni takomillashtirish; harbiy xizmatchilar kompetensiyalarini rivojlantirish.

So'nggi yillarda O'zbekistonda ham modernizatsiya jarayonlari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan faol o'rganilmoqda. Jumladan, Sh. Madayeva va T. Xojiyev tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda mamlakatda amalga oshirilayotgan modernizatsiya jarayonlarining tarixiy bosqichlari, ularning falsafiy asoslari hamda "O'zbek modeli"ning o'ziga xos jihatlari tizimli tahlil qilingan. Mualliflarning ta'kidlashicha, modernizatsiya texnologik yangilanishdan tashqari davlat institutlari, fuqarolik jamiyati va ijtimoiy ong transformatsiyasini ham o'z ichiga oluvchi kompleks jarayondir. So'nggi ilmiy ishlarda modernizatsiyaning fuqarolik jamiyati, siyosiy institutlar va boshqaruv tizimi rivojlanishidagi o'rni ham keng yoritilgan. Xususan, N. Seydabullayeva modernizatsiyani iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ijtimoiy islohotlarni yagona tizim sifatida birlashtiruvchi konseptual yondashuv deb baholaydi. Uning fikricha, innovatsiyalarni joriy etish, boshqaruv sifatini oshirish va institutsional islohotlarni chuqurlashtirish modernizatsiyaning ajralmas tarkibiy qismlaridir. Harbiy modernizatsiya masalasiga bag'ishlangan tadqiqotlarda esa O'zbekiston Qurolli Kuchlarini zamonaviy talablarga mos ravishda transformatsiya qilish, harbiy ta'limni takomillashtirish, uchuvchisiz tizimlar, raqamli boshqaruv va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish ustuvor yo'nalish sifatida ko'rsatilmoqda. So'nggi rasmiy islohotlarda harbiy ta'limni raqamlashtirish, yangi mutaxassisliklarni joriy etish hamda mudofaa sanoatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Muhokama (Discussion)

Modernizatsiya tushunchasi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tafakkurda eng ko‘p qo‘llaniladigan kategoriyalardan biri bo‘lib, u jamiyatning iqtisodiy, siyosiy, madaniy va texnologik jihatdan yangilanishini ifodalaydi. Shu bilan birga, modernizatsiya faqat tashqi o‘zgarishlar yig‘indisi emas, balki jamiyatning ichki institutsional tuzilmalari, boshqaruv tamoyillari va ijtimoiy ongining transformatsiyasini ham anglatadi. Mazkur yondashuv harbiy tizimga tatbiq etilganda, modernizatsiya qurol-yarog‘larni yangilash bilangina cheklanmay, balki harbiy boshqaruv, ta‘lim, strategik rejalashtirish, inson kapitali va tashkiliy madaniyatning uzviy rivojlanishini nazarda tutadi [1].

Harbiy modernizatsiya jarayonini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy armiyaning jangovar salohiyati ko‘proq boshqaruv sifati, qaror qabul qilish tezligi, axborot almashinuvi va intellektual resurslarga bog‘liq bo‘lib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, katta ma‘lumotlar (Big Data), kiberxavfsizlik va uchuvchisiz platformalarning rivojlanishi harbiy faoliyat mazmunini tubdan o‘zgartirmoqda. Natijada “texnologik ustunlik” tushunchasi “intellektual ustunlik” bilan uyg‘unlashmoqda. Bu esa harbiy modernizatsiyani kompleks, ko‘p bosqichli va tizimli jarayon sifatida ko‘rishni taqozo etadi.

Falsafiy nuqtai nazardan modernizatsiya dialektik xarakterga ega. Bir tomondan, u an‘anaviy institutlar va boshqaruv shakllarining qayta ko‘rib chiqilishini talab etsa, ikkinchi tomondan, tarixiy tajriba va milliy qadriyatlarning saqlanishini ham zarur deb hisoblaydi. Shu sababli harbiy modernizatsiya jarayonida an‘ana va innovatsiya o‘rtasidagi muvozanatni ta‘minlash muhim metodologik tamoyil hisoblanadi. Milliy harbiy qadriyatlar, Vatanga sadoqat, harbiy intizom va jamoaviy mas‘uliyat kabi omillar zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashgandagina barqaror natija beradi.

O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan harbiy islohotlar ham aynan shu tamoyilga asoslanmoqda. So‘nggi yillarda Qurolli Kuchlarda boshqaruvni takomillashtirish, professional harbiy ta‘limni rivojlantirish, qo‘shinlarni zamonaviy texnika bilan jihozlash, mudofaa sanoatini rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etishga qaratilgan izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bunda harbiy modernizatsiya milliy manfaatlar, davlat suvereniteti va xavfsizlik siyosatining ustuvor yo‘nalishlari bilan uyg‘un holda olib borilmoqda [2].

Shu bilan birga, harbiy modernizatsiyaning muvaffaqiyati faqat texnik vositalar bilan belgilanmaydi. Inson omili ushbu jarayonning markaziy elementi bo‘lib

qolmoqda. Zamonaviy ofitser va harbiy xizmatchidan nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki tanqidiy fikrlash, tezkor qaror qabul qilish, raqamli savodxonlik, axborotni tahlil qilish va innovatsion yondashuv ham talab etiladi. Demak, harbiy ta'lim tizimi ham modernizatsiya jarayonining ajralmas qismi sifatida uzluksiz yangilanib borishi zarur.

Texnologiya falsafasi nuqtai nazaridan qaralganda, harbiy modernizatsiya inson va texnologiya o'rtasidagi o'zaro ta'sirning yangi bosqichini boshlab bermoqda. Sun'iy intellektga asoslangan boshqaruv tizimlari, avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish mexanizmlari va masofadan boshqariladigan qurol tizimlarining rivojlanishi harbiy faoliyatning axloqiy, huquqiy va falsafiy jihatlarini ham qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda. Shu bois harbiy modernizatsiya nafaqat texnologik, balki etik va ijtimoiy mas'uliyat tamoyillariga ham asoslanishi lozim. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sharoitida harbiy modernizatsiyaning istiqbollari quyidagi ustuvor yo'nalishlar bilan bog'liq: raqamli harbiy boshqaruv tizimlarini yanada rivojlantirish; sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlili elementlarini harbiy boshqaruvga bosqichma-bosqich joriy etish; harbiy ta'limda simulyatsiya, virtual o'quv muhitlari va adaptiv ta'lim texnologiyalarini keng qo'llash; kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislar tayyorlashni kuchaytirish; milliy harbiy qadriyatlar va zamonaviy boshqaruv madaniyatining integratsiyasini ta'minlash; mudofaa sanoati va ilmiy-tadqiqot institutlari hamkorligini rivojlantirish.

Mazkur yo'nalishlarning izchil amalga oshirilishi O'zbekiston Qurolli Kuchlarining zamonaviy xavfsizlik tahdidlariga moslashuvchanligini oshirish, boshqaruv samaradorligini kuchaytirish hamda milliy mudofaa salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Natijalar

Tadqiqot davomida modernizatsiya tushunchasining harbiy sohadagi mazmuni ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tizimli tahlil qilindi va uning zamonaviy talqini aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, harbiy modernizatsiya faqat qurol-yarog' va harbiy texnikani yangilash bilan cheklanmaydi. U davlatning mudofaa siyosati, harbiy boshqaruv tizimi, professional harbiy ta'lim, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda inson kapitalini rivojlantirishni o'z ichiga oluvchi ko'p qirrali jarayondir. Tadqiqot natijalariga ko'ra, harbiy modernizatsiyaning samaradorligi quyidagi asosiy omillarning o'zaro uyg'unligiga bog'liq: institutsional islohotlarning izchil amalga oshirilishi; zamonaviy axborot-kommunikatsiya

texnologiyalarini harbiy boshqaruv tizimiga integratsiya qilish; harbiy ta'lim mazmunini innovatsion pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish; harbiy xizmatchilarning kasbiy va raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish; milliy harbiy an'analarni zamonaviy boshqaruv tamoyillari bilan uyg'unlashtirish.

O'zbekiston Respublikasi misolida olib borilgan tahlillar mamlakatimizda Qurolli Kuchlarni modernizatsiya qilish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar zamonaviy xavfsizlik tahdidlariga moslashuvchan va samarali mudofaa tizimini shakllantirishga xizmat qilayotganini ko'rsatdi. Harbiy boshqaruvni raqamlashtirish, professional harbiy ta'limni rivojlantirish, mudofaa sanoatini takomillashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish ushbu jarayonning ustuvor yo'nalishlari sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadqiqotning ilmiy natijasi sifatida harbiy modernizatsiyaning integrallashgan falsafiy modeli taklif etildi. Mazkur modelda modernizatsiya texnologik yangilanish, institutsional rivojlanish, inson kapitali, milliy qadriyatlar va strategik boshqaruvning o'zaro bog'liq tizimi sifatida talqin qilindi. Ushbu yondashuv harbiy modernizatsiyani baholashning metodologik asoslarini kengaytirishga hamda kelgusidagi ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy zamin yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari modernizatsiya tushunchasi zamonaviy harbiy tizim rivojlanishining fundamental kategoriyalaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Uning mazmuni texnik va texnologik yangilanish bilan cheklanmay, boshqaruv tizimining transformatsiyasi, institutsional islohotlar, inson kapitalini rivojlantirish va milliy harbiy qadriyatlarni zamonaviy taraqqiyot talablariga moslashtirishni ham qamrab oladi. Harbiy modernizatsiya jarayonining muvaffaqiyati zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bilan bir qatorda boshqaruv madaniyatini takomillashtirish, professional harbiy ta'limni rivojlantirish va innovatsion tafakkurni shakllantirishga bevosita bog'liq. Shu sababli harbiy modernizatsiyani kompleks ijtimoiy-falsafiy jarayon sifatida baholash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan harbiy islohotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy harbiy an'analarni saqlagan holda zamonaviy boshqaruv texnologiyalari va raqamli yechimlarni joriy etish mamlakat mudofaa salohiyatini mustahkamlashning muhim omili hisoblanadi. Bu yondashuv milliy manfaatlar, davlat xavfsizligi va Qurolli Kuchlarning barqaror rivojlanishini ta'minlashga

xizmat qiladi. Kelgusidagi tadqiqotlarda sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik, raqamli transformatsiya va harbiy boshqaruvning falsafiy asoslarini chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq. Shuningdek, harbiy modernizatsiyaning samaradorligini baholash uchun kompleks indikatorlar tizimini ishlab chiqish ham istiqbolli ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev, Shavkat Miromonovich (2021). *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. (2003). *O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi* (6-jild). Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti.
3. Mahkamova, D. (2024). *Terminological Explanation of the Concept of Modernization*. ACTA NUUZ, 1(1.9), 292–294. <https://doi.org/10.69617/nuuz.v1i1.9.3992>
4. Khojiyev, T. (2025). *Socio-Philosophical Foundations of Studying Social Development Processes in Uzbekistan*. Oriental Journal of History, Politics and Law, 5(1), 206–219. <https://doi.org/10.37547/supsci-ojhpl-05-01-27>
5. Ernazarov, D. (2023). *Some Aspects of the Political Modernization of Uzbekistan*. Journal of Studies in Social Sciences, 22(2).
6. Kungirov, I. (2023). *Political Modernization as a Form of Political Development*. Intent Research Scientific Journal, 2(6), 141–148.
7. Giddens, Anthony. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
8. Eisenstadt, Shmuel N.. (2002). *Multiple Modernities*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
9. Huntington, Samuel P.. (2000). *Political Order in Changing Societies*. New Haven, CT: Yale University Press.
10. Toffler, Alvin. (1999). *The Third Wave*. New York, NY: William Morrow and Company.